

Hári Mária doktornő és a Pető Intézet oroszországi kapcsolatai

Lengyel János

Amikor ezt a cikket elkezdtem, a bevezetőben szerettem volna a doktornő alakját, mint embert megidézni. Én személyesen sajnos nem ismertem őt. Számos visszaemlékezés született Hári Máriáról. Megpróbáltam olyan volt tanítványaival, későbbi munkatársaival beszélni, akik talán még valamit hozzá tudnak tenni a korábban leírtakhoz. Sok minden elhangzott. A doktornő teljesen az Intézetnek élt. Egy alkalommal a minisztériumba menet elütötte egy autó, de ő felpattant, nem várta meg a mentőt, közölte, hogy neki a Pető Intézet ügyében a minisztériumba kell mennie és elment. Más alkalommal, amikor bejutott a miniszterhez és valamiben nem értettek egyet, közölte, hogy maga már rég nem lesz miniszter, amikor én még mindig a Pető Intézetben fogok dolgozni. Ahogy Örfalvi Katalin, aki kilenc évig közvetlen munkatársa volt, elmondta, szerény ember volt, jó lélek, aki a Petőért mindent vállalt, a legnagyobb főnökökig elment. Mások emlékeztek rá, hogy a foglalkozásokon felpattant az asztalra vagy egy sérült helyzetet vett fel és rajta kellett bemutatni, mit tanultak, tudnak a diákjai.

Hári Mária doktornő érettségi után mozdulatlanító tanfolyamot végzett, de ezzel a végzettséggel nem tudott elhelyezkedni. Már 1945-ben megismerkedett Pető András professzorral és együtt alapozták meg a központi idegrendszer sérültek fejlesztésére kialakított konduktív pedagógiai módszert, illetve együtt alakították ki a konduktív fejlesztés és képzés intézményes formáit, a korábbi Pető Intézetet, amely 2017 augusztusa óta a Semmelweis Egyetem Pető András Karaként működik. Hári doktornő orvosdoktori diplomája megszerzése után az intézetben különböző vezetői feladatokat látott el, Pető András professzor halála után folytatta az ő tevékenységét és vezette az intézetet, ahol haláláig dolgozott. A konduktív nevelési rendszer kidolgozása és fejlesztése mellett szervezte, és megalapozta a konduktor szakemberek felsőfokú képzésének mai formáját.

Tevékenységének másik nagyon fontos iránya volt, hogy a konduktív pedagógiát a világban ismertté tette, széles körű nemzetközi kapcsolatokat ápolt és sokat tett azért, hogy külföldi szakembereket képezzenek az intézetben, illetve, hogy a rászoruló, Magyarországra érkező központi idegrendszer sérült külföldi gyerekek is részesülhessenek konduktív fejlesztésben. (Japán, Egyesült Királyság, Izrael stb.) Több helyen így alakulhatott ki a helyi konduktív fejlesztés, illetve képzés.

Kevesebbet foglalkoztak a volt szovjet köztársaságokkal való kapcsolataival. Ennek komoly irattári háttere van (levelezések, szerződések stb.) a róla elnevezett könyvtárban. Ezeknek az előzményeknek köszönhető, hogy a kilencvenes években több mint negyven orosz diák szerzett teljes értékű konduktori diplomát a Pető Intézetben, továbbá, hogy az Intézet nemzetközi csoportjában az eltelt közel 30 év alatt több ezer orosz vagy volt szovjet államból érkezett gyermek vagy fiatal vett részt konduktív fejlesztési kurzusokon, 2006–2013 között a moszkvai önkormányzat támogatásával, illetve, hogy az intézet nemzetközi csoportjában az angol mellett a második nyelv az orosz lett.

Hári doktornő 1976 októberében másodmagával járt a Szovjetunióban, Moszkvában és Jerevánban. Nagy szeretettel fogadták, mindkét helyen előadást tartott. Moszkvában egy gyermekklinikát keresett fel, Jerevánban egy franciául jól beszélő

gyógypedagógus fogadta. Mint az Intézet 1976. évi beszámoló jelentése tudományos tevékenységről szóló fejezetében leírják, „Szemjonova K. A. és Masztyukova E. M. 1973-as látogatásakor közös munkaterv jött létre. Ennek keretében, valamint az Oktatási Minisztérium Kulturális Munkatervének 20/b. pontja alapján a szovjet fél kezdeményezésére 1976. október 11. és 24. között látogatást tettünk a Szovjetunióban. Együttműködési szerződéstervezet készült a látogatás eredményeként.”¹

Az 1977. évi beszámoló 1976. évi intézkedési terv végrehajtásának tapasztalatai című értékelésben, a szakmai előadások között első helyen szerepelnek a Szovjetunióban tett látogatás tapasztalatai. (Sajnos a minisztériumnak írt jelentés, illetve az előadás szövege a könyvtárban nem található) Szemjonova és Masztyukova az orosz Defektologija c. gyógypedagógiai periodikában tanulmányt jelentettek meg a konduktív nevelésről² (1974. No. 2.)

Hári doktornő 1976. május 28-án kelt, a Kulturális Kapcsolatok Intézete főosztályvezetőjének írt levelében az Intézet 20 éves múltja visszatekintő nemzetközi kapcsolatairól tájékoztat. A nemzetközi együttműködés a levelében megfogalmazott hat pontja szinte mai napig él és aktuális, miszerint a „Konduktív nevelés megismerésének, alkalmazásának és oktatásának igénye a fenti kérésekben megnyilvánul, ezen kérések és teljesítésük azonban még akkor is, ha állami ösztöndíjjal, illetve államközi egyezmény alapján valósulnak meg, mégis a konduktív nevelésnek mint szellemi és gyakorlati magyar tulajdonnak kivitele szempontjából magánjellegű alkalmaknak tekinthető. Nincsen szervezett gyakorlat, sem nemzetközi egyezmény a konduktív nevelés tanítására és átvételére vonatkozóan.”

Tényleges oroszországi kapcsolatokról csak a rendszerváltást követően beszélhetünk. Ha az 1990–1994 közötti intézeti levelezést lapozgatjuk, látható, számos megkeresés érkezett képzés és fejlesztő kurzusok tárgyában orosz, ukrán, mordvin, litván, belorusz, kazah szervezetektől és állami intézményektől a magyar diplomáciai képviseltekhez, a Nemzetközi Pető András Alapítványhoz és közvetlenül a Pető Intézethez.

1990. június 12-én V. V. Rudcsenko a Szovjet Gyermek Alapítvány Nyerjungi tagozatának elnöke levélben fordult Antall József miniszterelnökhöz a Pető Intézettel való együttműködés tárgyában. 1992. augusztus 27-én ugyancsak Valentin Vasziljevics Rudcsenko, mint az Orosz és Ukrán Gyermek-alapok Társadalmi Szervezet Szövetségének elnöke együttműködési szerződést írt alá a Nemzetközi Pető András Alapítvánnyal. Bár ezt a szerződést 1994 februárjában több ponton módosították, ennek keretében kezdődött el az orosz diákok budapesti képzése. A szerződés szabályozta az ideérkezők létszámát, a nyelvi előkészítő képzést, a felsőfokú képzés nyelvét, továbbá azt, hogy a Moszkvai Oktatási-Nevelési Együtteshez, a Nyerjungi és a Togliatti rehabilitációs központokba évente 2-3 konduktor utazzon rövid kurzusokra, továbbá, hogy segítse a leendő diákok előválogatását. Nyerjungiből, Togliattiból és Habarovszkból érkeztek orosz diákok Magyarországra, később a szervezés teljesen átkerült Moszkvába.

¹ SE PAK Hátri Mária Kari Könyvtár, Archívum, Beszámoló jelentés, Tudományos tevékenység, Nemzetközi kapcsolatok, 39. oldal.

² Szemjonova K. A. – Masztyukova E. M.: Defektologia, 1974. No.2.

A szerződés keretében több konduktor járt Oroszországban és tartott előadást, illetve toborzást a reménybeli orosz hallgatóknak, így Herceg Mária, Szebeny Imréné Terike, Györgyi Mária. A felvételre javasolt hallgatók az előválogatás során a maihoz hasonló alkalmassági vizsgálaton nem estek át. Közülük többen már Magyarországra érkezésük után kényszerültek tanulási irányt változtatni.

Az orosz fél szerette volna, hogy folyamatosan dolgozzanak magyar konduktorok Moszkvában, mindaddig, amíg az orosz diákok Budapesten nem végeznek, de ez a kérés szakemberhiány miatt elutasításra került, továbbá a szerződés előirányozta, hogy 1998-ra alakítsák ki a Pető Intézet önálló, teljes értékű moszkvai tagozatát, de ez a terv sem valósult meg. Az együttműködést több pontja realizálódott és sikeres része elismeréseként, Kozma Gyulánét és Lukovics Erzsébetet Moszkvában egyetemi díszdoktorrá avatták.

A képzés támogatása 1998-ban megszakadt, a kilencvenes évek végén a diákok közül többen nem, vagy csak önfinanszírozásból tudták befejezni tanulmányaikat, voltak, akik végzés után az Intézetben maradtak és „ledolgozták” az elmaradt tandíjat. Hárman maradtak itt megszakítás nélkül és folytatták tanulmányaikat, miután az alapítványi támogatás megszűnt. Ők végzéskor nem kaphattak diplomát, amíg a „ledolgozással” anyagi helyzetük nem rendeződött, ezért csak megkésve, 2003-ben vehették át diplomájukat, köztük Zinner Júlia, aki ma az egyetlen itt végzett orosz diák, aki folyamatosan a budapesti központban dolgozik. További 4 diák 1998-ban hazament, de később visszajött és hasonló feltételekkel folytatta és fejezte be tanulmányait. Többen hazatértek végzés után, de ma nem konduktorként dolgoznak. Zalcmann Tatjana a Pravoszláv Egyetem tanszékvezető professzora. A volt diákok visszatértek Nyerjungiba, de nem konduktori munkát végeznek. Más Budapesten végzett orosz diákok Magyarországon, illetve a világ legkülönbözőbb országaiban folytatták tevékenységüket. Például Inna Csocsina Új-Zélandon, Ida Igra Izraelben él, mindkettőjükkel nemrég sikerült felvenni a kapcsolatot.

Ma kevés olyan orosz intézményről tudunk, ahol Budapesten végzett orosz konduktor dolgozik, nekik is otthon kiegészítő képzést kellett szerezni, mert a konduktor nem bejegyzett szakma Oroszországban.

A közös képzést követően a Moszkvai Pedagógiai Egyetem számára Ljukjanov. A. B. jegyzetet jelentetett meg „A cp-s gyerekek konduktív megközelítésben” címen 2001-ben.³

Sikerült kapcsolatba lépni a Togliatti városi, országos hatáskörű ARIADNA rehabilitációs központtal, ahol végzésük óta három konduktor dolgozik. (Bodrova Natasa, Iljicseva Ljuba, Tolkoceva Tatjana) Az intézmény akkori főorvos főigazgató-nője, M. A. Szlugina többször járt Budapesten a Pető Intézetben, más helyi intézménynél dolgozó szintén rehabilitációs orvos férje, V. I. Szlugin kis kézikönyvet állított össze Hári doktornő cikkei alapján a konduktív fejlesztésről. Bár az intézet honlapján óvónőként szerepelnek, a szöveges bemutatkozásból kiderül, hogy visszatérésük óta konduktori munkát végeznek. Egy szakdolgozóm kérésére megkértem őket, hogy röviden írjanak a munkájukról. Csak óvodáskorúakkal foglalkoznak, akik a szakmai bizottság ajánlásával kerülnek hozzájuk. Egyhónapos intervallum kurzu-

³ Ljukjanov. A.B. Люкьянов А.Б.: Дети с ДЦП, кондуктивный подход, пособие МГСУ АКД соц. работы, Москва, 2001. (Cp-s gyerekek, konduktív megközelítésben)

sokat tartanak, csak délelőtt vannak a foglalkozások 2x2 órában. A Pető-bútorokat, eszközöket legyártatták és használják. Külön folyik a szülők tanítása. A szóbeli intendálásnál mai napig a Budapesten tanult magyar szövegeket, dalokat is mondják, mivel ezek jobban felkeltik a gyerekek érdeklődését, mint az anyanyelvi szövegek.

Moszkvában él Szokolova Anna, aki számos helyi fejlesztő intézetben dolgozott (Gyetsztvo Országos Hatáskörű Rehabilitációs Központ stb.), most sérült gyereket nevelő családokkal foglalkozik rövid meghívásos kurzusokon. Szokolova Anna aktív kapcsolatot ápolt az intézettel és a szervezett csoportokban Budapestre érkező gyermekek szülei segítségével minden, a munkájához szükséges eszközt beszerzett. Leírja, hogy végzés után közel két évig bújta a könyvtárakat, hogy a magyar verseket, dalokat hogyan tudná adekvát orosz szövegekkel kiváltani, végül a magyar szövegeket, dalokat is megőrizte munkájában.

Szintén Moszkvában dolgozik Kabusko Vjacseszláv (Közösségi oldalakon: László Sakurov néven) Budapesten végzett szakember konduktorként egy Moszkva Megyei rehabilitációs központban.

Egy ideig, a 2010-es években rövid fejlesztő kurzusokat tartottak a Pető Intézetből magyar konduktorok Moszkvában.

A Pető Intézettől független kezdeményezések is voltak. Moszkvában Spikalova Irina nyitott egy központot Zsizny v radoszty (Élet az öröm felé) 2017-ben, ahova három éven keresztül hívott meg magyar konduktort hivatalosan, bejelentett formában kis csoportok fejlesztésére. Irina három évig tanult Budapesten a Semmelweis Egyetemen, orvosi diplomáját Moszkvában szerezte meg. Több cikkében kezdeményezte a konduktori szakma oroszországi bejegyzését. Sajnos a világháború és a háború miatt megszakadt az együttműködés.⁴

Az oroszországi Tatarsztán központjában, Kazanyban egy érintett szülő, Ilja Skolnyikov számos rehabilitációs szakemberrel felvette a kapcsolatot, végül az Izraelben élő, korábban húsz évig konduktív gyakorlatot folytató és tudományos fokozatának megszerzése óta a világ számos országában előadó Ida Igrát hívta meg, aki a reménybeli szakembereknek rövidített kurzust tartott. Hosszabb időket töltött az oroszországi Kazanyban és segített előkészíteni egy konduktív óvoda 2023 tavaszi lehetséges megnyitását. Az óvodai munkatársak teljes értékű konduktori képzése tárgyában Ida Igra levélben fordult az SE PAK vezetéséhez.

Kazanyban a magyar főkonzul, illetve konzulátus támogatását élvezzi a konduktív fejlesztés, kértek is anyagokat a PAK-tól, de sajnos ezt az együttműködést a háborús események lelassították.

Rövid ideig működött kkt-ként Moszkvában a „Ja mogu” (Képes vagyok rá) konduktív fejlesztő központ, de anyagi problémák miatt még a világháború kezdetekor beszüntette tevékenységét.

Nem csökken az érdeklődés és igény a konduktív pedagógiai oroszországi bevezetése iránt. Szakemberek csoportjai érkeztek a korábbi Pető Intézet jogutódjához rövid szakmai kurzusokra, az intézmény szakembereit különböző konferenciákra

⁴ Spikalova I.: Шпикалова И.Ю. Кондуктивное воспитание- эффективность и социальная значимость системы. Перспективы развития в России, Современное дошкольное образование 2018/1. Интернет-журнал Spikalova I. Ju. (Konduktív nevelés a rendszer hatékonysága és szociális jelentősége. Óvodáskorúak modern képzése, 2018/1. Internetes folyóirat)

hívják meg előadást tartani személyes részvétellel, illetve az utóbbi évek sajátos helyzetéhez alkalmazkodva online formában. Folyamatos igény van közös képzés kialakítására (Szentpétervár, Jekatyerinburg, Orjol, Kazany, Vlagyimir stb.). Bár folyamatosan gondot jelent a megfelelően képzett szakemberek és a speciális eszközök hiánya, ezt az érdeklődést, együttműködési szándékot a világjárvány és a most zajló szomorú politikai események sem tudták megállítani.

A konduktív nevelési rendszer oroszországi megismertetéséért sokat tett Mamajeva Marina szentpétervári gyermekorvos, a Szentpétervári STELLA Kiadóház vezetője, a Pjatyiminutka c. szakmai, orvosi és alternatív gyógyítási folyóirat kiadója.⁵ Nemcsak a Pető András Karon dolgozó magyar oktatók cikkeit jelentette meg a konduktív nevelési rendszerről, hanem az orosz-magyar szakmai szervezet vezetőjeként számos közös konferenciát szervezett Magyarországon orosz és magyar szakemberek részére pl. Sopronban, Hévízen, Tapolcán. A rendezvényekre 2012 óta a Pető András Kar munkatársait is meghívta. A magyar-orosz kapcsolatok ápolásáért 2018-ban magyar kormánykitüntetésben részesült.

Befejezésül idézem Mihail Sifrin orosz orvos cikkét, amely 2016. április 15-én a doktor.ru oldalon oroszul jelent meg: „Konduktorok a cp ellen. 1945. április 15-én kezdődött. A nap, amikor megjelent a remény a cp-sek számára.” A szerző Pető professzort idézi, „szakadjanak el végre a bénult izmoktól és foglalkozzanak a személyiséggel a maga teljességében.”

Köszönöm a munkámhoz nyújtott segítséget, információkat, ötleteket Végh Juditnak, a Hári Mária Kari Könyvtár vezetőjének, régi konduktorainknak, Órfalvi Katalinnak, Herceg Máriának, Lukovics Erzsébetnek és másoknak, továbbá Zinner Júlia konduktornak.

⁵ ПЯТИМИНУТКА – Издательство STELLA, Санкт-Петербург, Pjatyiminutka Izd-vo STELLA, Sankt-Peterburg, Kiadó: Mamajeva Marina, 2017–2022. évfolyamok

